

จระเข้ในวัฒนธรรมไทย

คนไทยแต่โบราณมีความคุ้นเคยกับจระเข้และปรับตัวให้สามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้ ไม่ได้มองว่าเป็นสัตว์ร้ายที่มีแต่ความน่ากลัว ด้วยจระเข้และคนต่างก็พึ่งพาอาศัยน้ำเหมือนกัน ซึ่งก็ยึดหลักว่าต้องไม่มาเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ในยามที่จระเข้หิวและออกล่าอาหารนั้น มนุษย์เองก็ต้องระวังตัวไม่ให้จระเข้มาทำร้าย มีการเรียนรู้ฝึกฝนความชำนาญในการป้องกัน จับ แม้กระทั่งการปราบจระเข้ จนพัฒนาเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง และเรียกผู้สามารถปราบจระเข้ได้ว่า *หมอจระเข้*

หมอจระเข้ คือผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะตัวเรื่องวิชาอาคมในการจัดการจระเข้ ถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความจำเป็นในสังคมไทยที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง แม้ในราชสำนักก็ยังต้องมีหมอจระเข้หลวง เนื่องจากพระมหากษัตริย์มีพระราชกรณียกิจที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคอยู่บ่อยครั้ง จึงต้องมีเรือหมอจระเข้ร่วมอยู่ในขบวนด้วย การพระราชพิธีที่ต้องประกอบขึ้นที่ริมฝั่งน้ำ อาทิ พระราชพิธีลอยพระประทีป พระราชพิธีลงทรง จะมีการตั้งหมอจระเข้หลวงคอยรักษาการอยู่ด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้มีเหตุร้ายเกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังมีหมอจระเข้ชาวบ้านที่เรียกว่า *หมอจระเข้เหลยศักดิ์* เป็นผู้มีความชำนาญอยู่ตามชุมชนต่างๆ ความคุ้นเคยกับจระเข้ของคนไทยนั้น ได้สร้างความประหลาดใจให้กับชาวตะวันตก จนมีการบันทึกไว้ในเอกสารจดหมายเหตุของ *บาทหลวงคาซาร์ดี* สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่แสดงความสงสัยว่าชาวสยามใช้ชีวิตอยู่กับสัตว์ร้ายชนิดนี้ได้อย่างไร หากเป็นคนฝรั่งเศสก็คงไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้

จระเข้อยู่ในวัฒนธรรมไทยมากมายหลายด้าน ในตำนานที่จระเข้เข้ามามีบทบาท ได้แก่ เรื่องดาบขบยาลี้ยังลูกตะเข้ หรือตำนานเรื่องลูกตะเข้เนรคุณจนเกิดเป็นคำพังเพยติดปาก *เลี้ยงลูกเลี้ยงลูกตะเข้* ด้วยความที่จระเข้เป็นสัตว์ร้าย จึงนำไปเปรียบกับความร้ายกาจความเนรคุณของคน มีการนำจระเข้มาเป็นตัวละครในนิทานพื้นบ้านหรือแม้แต่วรรณคดีมรดกบางเรื่อง เช่น เรื่อง *ไกรทอง* เป็นเรื่องของหมอจระเข้หนุ่มชื่อ ไกรทอง รับอาสาไปปราบพญาจระเข้ชื่อ ชาละวัน ซึ่งมีการกล่าวถึงเทคนิคและวิธีต่างๆ ของหมอจระเข้ใช้ในการปราบจระเข้ด้วย เรื่อง *ขุนช้างขุนแผน* มีตอนที่ชื่อว่า *จระเข้เถรขวาด* เป็นเรื่องของเถรขวาดที่ถูกนางสร้อยฟ้าร้องขอให้ช่วยแก้แค้นพลายชุมพลลูกชายของขุนแผน ซึ่งก็แปลงกลายลงมาเป็นจระเข้มาอาละวาดในเมือง ร้อนถึงพลายชุมพลซึ่งมีวิชาอาคม ต้องกลายมาเป็นหมอจระเข้ลงไปปราบจระเข้เถรขวาด

ในศิลปะไทยก็พบจระเข้ปรากฏอยู่ในหลายๆ แห่ง โดยเฉพาะในภาพจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับสายน้ำ ก็จะมีรูปจระเข้รวมอยู่ หรือแม้กระทั่งจระเข้ที่เป็นสัตว์พาหนะของพระวรุณ เทพเจ้าแห่งน้ำและสายฝนในศาสนาพราหมณ์ เห็นได้จากบานหน้าต่างพระวิหารหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม ธงจระเข้ที่เป็นคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา ปักเอาไว้ริมตลิ่งของวัด เพื่อบ่งบอกว่าวัดนี้รับกฐินแล้ว ในเรื่องดนตรีไทย เรายังพบเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งหน้าตาเหมือนจระเข้ เรียกว่า *จะเข้* และมีเพลงไทยที่ชื่อว่า *จระเข้หางยาว* อีกด้วย

ในสำนวนไทย อาทิ *จระเข้กับคลอง* *จระเข้ขวางคลอง* *ล้นจระเข้* หรือจระเข้ในฐานะชื่อบ้านนามเมืองของไทย ตัวอย่างเช่น *บ้านห้วยจระเข้* ในจังหวัดนครปฐม มีแม่น้ำชื่อ *จระเข้สามพัน* ซึ่งแม่น้ำโบราณแถบจังหวัดสุพรรณบุรี ย่าน *ดาวคะนอง* ซึ่งได้ชื่อมาจากการที่จระเข้มาอาละวาดในสมัยหนึ่ง คำบล *จระเข้ร้อง* ริมแม่น้ำเจ้าพระยาจังหวัดอ่างทอง เหล่านี้เป็นเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับจระเข้ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตไทยเรามาตั้งแต่โบราณ ยังมีกลุ่มดาวจระเข้ที่คนเอาไปแต่งสีกา คือ *สีกวาดาวจระเข้* เป็นความเชื่อที่รับมาจากดาราศาสตร์แผนหนึ่งของชาวอินเดีย ซึ่งก็ไปปรากฏในวรรณคดีอีกหลายเรื่อง